

УДК 330.34 : 339.92

Звєряков Михайло Іванович
д. е. н., професор, член-кореспондент НАН України,
завідувач кафедри загальної економічної теорії та економічної політики,
Одеський національний економічний університет (Україна)

МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

JEL classification: F010; O100

Ми всі є свідками завершення епохи пострадянського глобального світу. Ті процеси, які стали розвиватися в період пандемії COVID-19, отримали прискорений розвиток у зв'язку з військовими діями на території нашої держави.

Глобалізація проходила під впливом неоліберальних ідей. Однак процеси повної глобалізації не створили єдиного глобального простору. Країни, що розвивалися, змогли зберегти свою суб'єктність, скориставшись можливостями, які дала їм глобалізація. В самому процесі глобалізації були закладені протиріччя, які призвели до того, що почалися процеси локалізації. В країнах, які змогли виграти за рахунок глобалізації (Китай, Індія, Південна Корея, Бразилія, Філіппіни, Індонезія) створилися власні високотехнологічні сектори виробництва. У них темпи зростання виробництва доданої вартості стали найвищими у світі. Почали формуватися нові крупні гравці на глобальному ринку, де домінує «фабрика», а не «біржа», а згадані держави сприяли розвитку промислового, а не фінансового капіталу.

Все це свідчить про те, що сформувалися нові центри глобальної економіки, де домінує високотехнологічний промисловий капітал. У країнах старого ядра світ-господарської системи домінує неоліберальна модель. Але вона не змогла досягнути тієї ефективності, котру продемонструвала неокейнсіанська модель економіки в 50-70-ті рр. ХХ століття. Більш того, зараз виникають проблеми низьких темпів розвитку країн старого ядра світової глобальної системи. Та ситуація в економіці, яка демонструє низькі темпи економічного зростання, для відволікання уваги від пошуку причин таких явищ була названа «новою нормальністю» [1; 2, с. 240–256; 3, с. 318–324]. Але уповільнення темпів економічного зростання, зниження доходів широких верств населення, зростання майнової диференціації населення, уповільнення науково-технічного прогресу, посилення нестабільності на всіх ринках (сировинних енергетичних, продовольчих, фінансових) і ослаблення потенціалу регулювання економічних процесів з боку державних органів, свідчать про падіння ефективності існуючої моделі глобального ринку.

Ця модель не виконує свої завдання в тому вигляді як вона сформувалася у 80-90-ті роки ХХ ст. Але, незважаючи на те, що вона буксує, вона залишається пануючою моделлю в країнах старого ядра світової системи. Про це свідчить підтримка фінансового капіталу під час його криз протягом останніх 15 років. Саме туди спрямовуються самі масштабні грошові вливання. Звісно, що фінансовий капітал сам нічого не створює. Біржі та фінансові посередники лише розподіляють доходи, створені у реальній економіці. Між тим, цьому сектору, а не реальному, надається перша фінансова допомога. Чому так відбувається? Тому, що дотепер залишається проблема «перенагромадження» капіталу. У період виникнення цієї проблеми в 70-80-ті роки ХХ ст. фінансові біржі та ринки використовувалися як сфера отримання доходів від капіталів, які не інвестували в промислове виробництво. Але такий механізм руху капіталів у фінансову сферу із виробничої заради отримання високої норми прибутку неможливо використовувати безкінечно.

За рахунок операцій на фінансових ринках можливо лише відтермінувати період, коли виникає явище «перенагромадження капіталу», яке свідчить про те, що нові капітали, котрі інвестують у виробництво, не можуть бути застосовані з такою ж ефективністю, як і попередні. Це один із проявів дії закону тенденції норми прибутку до зниження.

Яким же чином неоліберальний капіталізм прагне вийти із цього протиріччя?

По-перше, поставити країни, які сформували нове ядро індустріального розвитку, в жорсткі умови існування, обмежуючи доступ до високих технологій і фундаментальних наукових досліджень.

По-друге, почати структурні зміни, які нададуть новий імпульс розвитку в економіках старого світу, що свідчить про становлення нового структурного циклу. Про ознаки становлення структурного циклу свідчать такі усталені явища, як: стрімкі зміни системи торгівлі через систему онлайн, що сприяє розбудові транспортно-логістичної структури як у світовому, так і в національному господарстві; орієнтація багатьох країн, зокрема Китаю, на насичення внутрішнього ринку; перехід до низьковуглецевої економіки. Такі зміни глобальної економіки дають шанс на реалізацію національних проєктів у названих напрямках.

Все це можна назвати зовнішнім проєктом утримання неоліберальної моделі.

Зрушення, що намітилися у бік локалізації виробництва в масштабах світової економіки, почалися після кризи 2008–2009 рр. і прискорилися під час пандемії. Зростання цін на сировину та інфляція пропозиції також порушують питання про розбудову економічних стратегій, орієнтованих на внутрішній попит. Крім того, специфічні особливості сучасного стану інноваційного процесу полягають у тому, що впровадження нових технологій може бути ефективним тоді, коли новатор має можливість контролювати собівартість продукції. Тому локалізація виробництва в окремих країнах обумовлена ефективністю використання нових технологій, а це викликає необхідність максимально продовжувати виробничі ланцюги доданої вартості. Збільшення частки локального виробництва як умова впровадження нових технологій стане трендом економічного розвитку для багатьох країн на найближчі десять років. Нам слід розуміти зміст цього нового структурного циклу і враховувати його під час розробки національної економічної моделі.

Література

1. *Модернізація економічної політики розвитку сфер діяльності та ринків* : у 4 ч. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2020. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/20024> (дата звернення: 10.03.2023).
2. Геєць В. М., Гриценко А. А., Яременко О. Л. *Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства* : монографія. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2021. 399 с.
3. Гриценко А. А., Білорус О. Г., Єфименко Т. І. *Формування інституційної архітектури інформаційно-мережевої економіки* : колективна монографія. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2021. 735 с.

УДК 338.246.88

Кіндзерський Юрій Вікторович
д. е. н., провідний науковий співробітник
відділу інноваційної політики, економіки та організації високих технологій
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (Україна)

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПРОТИ НЕОЛІБЕРАЛЬНОГО МЕЙНСТРІМУ

***JEL classification:* O140; O320; O330; O380; H560**

Перед Україною гостро стоїть проблема подолання суттєвого економічного і технологічного відставання від розвинених країн світу, зумовленого як недолугою економічною політикою, що проводилась у попередні десятиліття, так і катастрофічними втратами національного господарства через розв'язану війну російської федерації проти України [1; 2]. На урядовому рівні рецепти повоєнного відновлення економіки, як і у довоєнний період, не виходять за рамки неоліберального мейнстріму – повної дерегуляції господарських відносин та лібералізації ринків, виведення держави з економіки, приватизації залишків державного майна, включаючи освітні, наукові та медичні установи. Водночас, у вітчизняній науковій дискусії, з огляду на чималий світовий досвід розвитку успішних економік, все більше порушується питання про ключову роль держави у розбудові країни. У цьому зв'язку заслуговує на увагу концепція підприємницької держави («Entrepreneurial State»), що сформувалася в теорії і реалізувалася на практиці у найпередовіших країнах світу, на предмет встановлення можливостей її застосування для забезпечення відбудови України на якісно новій основі.